ir kalkinio skiedinio formuota neidentifikuota mūro liekana, galbūt nedidelio statinio pamatinė dalis ar pagrindas. Vėliausiam, XX a. laikotarpiui, priskiriamos struktūros 7–8, 10–11. Tai buvo iš plytų ir betono formuotos, cementu arba kalkių skiediniu rištos buvusių pastatų, priestatėlių ar architektūros elementų liekanos (5 pav.).

Dėl atidengtų struktūrų buvo kreiptasi į III NKPVT, kuri nusprendė, jog struktūros 1–6, 9, 12–13 yra Kauno Šv. apaštalų Petro ir Povilo arkikatedros bazilikos (UK 842) vertingosios savybės, o likusios (struktūros 7, 8, 10, 11) – nėra. Tyrimų metu surasta ir inventorinta 116 XVI–XIX a. radinių, jie perduoti KMM.

The Grounds of the Cathedral-Basilica of St. Peter and St. Paul in Kaunas

In 2023, a field survey covering 2,509 m^2 was carried out in the courtyard of the Cathedral-Basilica of St. Peter and St. Paul in Kaunas (Fig. 1). The survey examined deposits up to a depth of 50–60 cm, which would be affected by proposed earthworks. Beneath the levelling deposits comprised of gravel and crushed stone, the survey identified layers of mixed, rubbly greyish-brown soil formed over the course of churchyard maintenance and the installation of utility networks in the 19th–21st centuries. The layer contained whole and partial individual human bones, fragments of household pottery and structural ceramics spanning the 16th–20th centuries, coins, and religious paraphernalia. There were also masonry structures dating from the late 17th to the 20th century (Figs. 2–5).

Dovilė Urbonavičiūtė-Jankauskienė,
Ramunė Butrimaitė,
Robertas Žukovskis

Šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčios Vilniuje aplinka

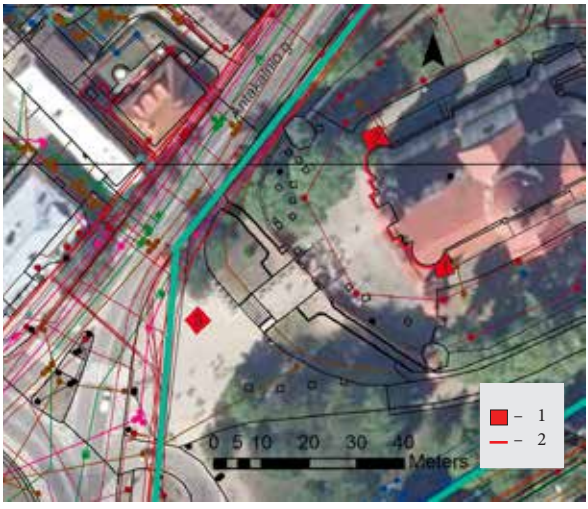
Vilniaus miesto istorinėje dalyje, vadinamoje Antakalniu (UK 16084), Šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčios ansamblyje (UK 27300) (Antakalnio g. 1) ir Jono Pauliaus II aikštėje, priešais Šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčią, vykdyti žvalgomieji tyrimai ir žvalgymai. Pamatų hidroizoliacijos ir alsuojančios nuogrindos įrengimo vietoje kastos dvi 4,4x4,1x3x2,8 m ir 4,2x3,4x3,2x2,5 m dydžio žvalgomosios perkasos 1 ir 2. Numatomos atstatyti Viešpaties Jėzaus koplytėlės vietoje kasta 4x4 m dydžio žvalgomoji perkasa 3. Bendras žvalgomųjų tyrimų plotas 39,3 m^2. Žvalgymai vykdyti kastų tranšėjų vietoje ties tirtomis perkasomis 1 ir 2. Žvalgymų plotas – 19 m^2 (1 pav.).

Manoma, kad pirmoji bažnyčia Antakalnyje buvo pastatyta XIV a. pabaigoje. Šios sunykusios bažnyčios vietoje buvo pastatyta nauja, antroji, vadinama Vilniaus vyskupo Vaitiekaus Taboro, vyskupo pareigas ėjusio 1492–1507 m., fundacijos bažnyčia. 1594 m. bažnyčia sudegė. Naujos Antakalnio bažnyčios statyba susijusi su kunigo Petro Korkono (mirė 1624 m.) veikla, kurį vyskupas Benediktas Vaina 1609 m. paskyrė Šv. Petro ir Povilo bažnyčios klebonu, pavedęs jam atstatyti sudegusią bažnyčią. Po bažnyčios klebono P. Korkono mirties, neatsiradus kunigų pasauliečių, kurie galėtų perimti parapiją, Vilniaus vyskupas (1616–1630) Eustachijus Valavičius 1625 m. pakvietė Krokuvos Laterano reguliariuosius kanauninkus (Šv. Augustino regulos). Per 1655–1661 m. karą medinė bažnyčia buvo visiškai sugriauta, vienuolynas sude-

gintas. Naujos bažnyčios ir vienuolyno fundatoriumi tapo LDK etmonas ir Vilniaus vaivada Mykolas Kazimieras Pacas (1624–1682). 1668 m. birželio 29 d. vyskupas Aleksandras Sapiega padėjo kertinį akmenį naujai bažnyčiai. Barokinės bažnyčios statyba 1684 m. buvo užbaigta. 1701 m. rugsėjo 4 d. vyskupas K. Bžostovskis konsekravo ją šv. Petro ir Povilo vardu. Į ŠR nuo bažnyčios buvo pastatytas Laterano reguliariųjų kanauninkų mūrinis vienuolynas. Statybos buvo pradėtos 1676 m. ir užbaigtos 1682 m.

Perkasa 1, 4,4x4,1x3x2,8 m dydžio, kasta prie bažnyčios R bokšto. 0,9–1 m gylyje pasiektas pilkos smėlėtos žemės sluoksnis. Jame rasta nedaug XVII–XVIII a. buitinės keramikos fragmentų. Aptikti žmonių kaulai ir jų fragmentai iš suardytų kapų. Perkasos ŠR kampe 1,09–1,24 m gylyje aptiktas pirmas nesuardytas griautinis kapas 1 (1–1,5 m. vaiko). Iš viso rasta 20 visiškai išlikusių arba iš dalies suardytų griautinių kapų. Mirusieji laidoti skirtinguose gyliuose. Galima išskirti 3 kapų lygius: 1,09–1,7 m gylyje, 1,7–1,9 m gylyje ir 1,9–2,23 m gylyje. Juose palaidota 20 asmenų (7 vaikai, 2 moterys, 4 vyrai, 7 suaugusių asmenų lytis nenustatyta). Mirusieji laidoti mediniuose karstuose. 14 kapų aptiktos geležinės vinys ir vinutės su medienos liekanomis. Mirusiųjų galvos orientuotos ŠR ir PV kryptimis. Įkapių neaptikta. 6 kapų duobių užpilde aptiktos smulkios neglazūruotos keramikos šukelės.

Kapo 1 duobės pakraštyje ir kape 5 (kryžkaulio srityje) rastos dvi moters apgalvio plokštelės (2, 3 pav.), pagamintos iš vario lydinio skardos, su trikampe viršūne, 2,5–2,6 cm aukščio, 1,85–1,9 cm pločio. Plokštelės datuojamos XIII–XV a. Į minėtų kapų duobes jos pateko iš ankstyvesnių, suardytų kapų. Prie kapo 5 duobės rasta ir pavienė moters iki 40 m. amžiaus kaukolė su apgalvio juostos žyme (4 pav.). Tai

1 pav. Tyrimų vietos situacijos planas: 1 – žvalgomųjų perkasų vietos; 2 – žvalgymų vieta. R. Butrimaitės brėž.

Fig. 1. Area plan: 1 – exploratory trenches; 2 – survey area.

2 pav. Apgalvio plokštelė aptikta kapo 1 duobės užpile. R. Butrimaitės nuotr.

Fig. 2. A headband plate found in the fill of grave 1.

3 pav. Apgalvio plokštelė aptikta kapo 5 skeleto kryžkaulio srityje. R. Butrimaitės nuotr.

Fig. 3. A headband plate found on the sacrum in grave 5.

rodo, kad šioje vietoje buvo laidojama ir anksčiau. Ankstesni kapai buvo suardyti XVII–XVIII a. palaidojimų. Kapo 16 osteologinė medžiaga buvo pateikta ^{14}C datavimui pagal Lietuvos archeologijos draugijos ir „Vilnius radiocarbon“ laboratorijos iniciatyvą „Moderniosios technologijos Lietuvos archeologijai“. Gauta kalibruota data – 1478–1639 cal AD

4 pav. Kapai 5 ir 6 perkasoje 1. R. Butrimaitės nuotr.

Fig. 4. Graves 5 and 6 in trench 1.

5 pav. Kape 34 aptiktas geležinis kriauninis peilis su makštimis. R. Butrimaitės nuotr.

Fig. 5. A knife with a riveted handle and a sheath, found in grave 34.

(333±29) (FTMC-YZ64-1). Įžemis perkasoje fiksuotas 1,7–2,5 m gylyje.

Perkasa 2, 3,2x3,4x2,5x4,2 m dydžio, kasta prie bažnyčios V bokšto. 0,9–1,2 m gylyje pasiektas pilkos smėlėtos žemės sluoksnis. Jame rasta nedaug XVII–XVIII a. buitinės keramikos fragmentų. Rastos XVI a. monetos: LDK Aleksandro denaras, LDK Žygimanto Augusto denarai, vario lydinio drabužių smeigtukai. Perkasos PV kampe, 1,3–1,53 m gylyje, aptiktas viršutinis, nesuardytas kapas 21 (20–25 m. vyro). Iš viso rasta 12 griautinių kapų (21–32). Mirusieji laidoti skirtinguose gyliuose. Galima išskirti 3 kapų lygius: 1,3–1,52 m gylyje, 1,57–1,78 m gylyje ir 1,9–2,12 m gylyje. Perkasos PV kampe, 1,72–2,03 m gylyje, atkasti 3 mirusiųjų kojų kaulai (kapai 26–28). Perkasoje 2 aptiktuose kapuose palaidota 12 asmenų (vienas 3–4 m. vaikas, 1 moteris; 5 vyrai; 5 suaugusių asmenų lytis nenustatyta). Mirusieji laidoti mediniuose karstuose. 10 kapų aptiktos geležinės vinys ir vinutės su medienos liekanomis. Mirusiųjų galvos orientuotos V ir PV kryptimis. 3 kapų duobių užpilde aptiktos smulkios neglazūruotos keramikos šukelės. Kape 24 rastas LDK Žygimanto Augusto denaras. Kape 29 rastos 3 monetos (LDK Žygimanto Augusto ½ grašio, denaras; 2 denarai) ir juostinis žiedas. Kape 30 rasti 3 žiedai: juostinis, įvijinis su praplatinta priekine dalimi ir akute ir diržo sagtelė. Aptiktos įkapės leidžia dalį perkasoje aptiktų kapų datuoti XVI a. Įžemis perkasoje fiksuotas 0,85–2,2 m gylyje.

Perkasa 3 kasta 4x4 m dydžio Jono Pauliaus II aikštėje, priešais Šv. Petro ir Povilo bažnyčią. Kasta iki 1,4 m gylio. Po 20–24 cm storio išlyginamojo smulkaus žvyro sluoksnio iki 50 cm gylio kastas pilkos žemės sluoksnis su smulkiomis griuvenomis, molio gabaliukais. Vietomis aptikta nemažai degėsių ir angliukų. Sluoksnyje rasta daug smulkių glazūruotos ir neglazūruotos keramikos šukių, keletas plokštinių koklių fragmentų, geležinių vinių ir kitų metalinių dirbinių. Radiniai datuojami XVII a. Taip pat aptiktos XVII a. monetos: LDK Jono Kazimiero šilingas 1666 m. ir LDK Žygimanto Vazos šilingas 162? m. Kultūrinio sluoksnio horizontas su XVII a. radiniais fiksuotas vos 40–50 cm gylyje nuo dabartinio aikštės paviršiaus. Pagal tai galima spręsti, jog niveliuojant aikštės paviršių ir įrengiant transporto žiedą vėlesni XVIII–XIX a. kultūriniai sluoksniai buvo nukasti.

50–60 cm gylyje fiksuotas tamsiai pilkos žemės su retais degėsiais sluoksnis – pirminis žemės paviršius. Jo storis 10–12 cm. Jame aptikta nedaug smulkių buitinės XVII a. keramikos šukių. Kai kurios šukelės gali būti priskiriamos ir brūkšniuotosios keramikos kultū-

rai. Rastos titnagų nuoskalos ir dirbinys iš titnago (vienagalio skaldytinio dalis). 70–80 cm gylyje pasiektas smėlio įžemis, jame fiksuoti duobių ir perkasimų kontūrai. Perkasos centrinėje dalyje fiksuota pilkos smėlėtos žemės, 0,6–1 m pločio juosta, orientuota Š–P kryptimi. Darant jos pjūvį aptikti du griautiniai kapai (33 ir 34). Kape 33, 1,1 m gylyje, aptiktas apie 25 m. moters skeletas, galva orientuota PV kryptimi. Prie galvos, smilkinių srityje, aptikti 2 klaustuko formos auskarai; dubens srityje ant pirštakaulio rastas juostinis žiedas. Po kapu 33 1,4 m gylyje aptiktas kapas 34 (moters (?) skeletas, amžius nenustatytas). Galva orientuota PV kryptimi. Dubens srityje aptiktos odinio diržo liekanos su 2 geležiniais diržo skirstikliais. Po dubens kaulu rastas vienašmenis 20 cm ilgio kriauninis geležinis peilis (5 pav.). Pagal aptiktus radinius kapas 33 datuojamas XIV a. Kapo 34 ^{14}C data, padaryta pagal MT finansuojamą projektą „XIII–XVIIII a. Vilniaus gyventojų bioarcheologinė charakteristika ir jos raida“ (sutarties S–MIP–23–59; projekto vadovas prof. Rimantas Jankauskas), yra 1283–1396 cal AD (645±29) (FTMC-DT19-19).

Perkasos ŠR kampe, 85 cm gylyje, fiksuoti 2 keturkampių duobių kontūrai. Kasant pilkos smėlėtos žemės sluoksnį aptikti griautiniai kapai 35 ir 36. Kapas 35 atkastas perkasos ŠR kampe, 1,12 m gylyje nuo dabartinio aikštės paviršiaus. 30–40 m. moters skeleto galva orientuota PV kryptimi. Įkapių neaptikta. Prie perkasos R sienelės 1,4 m gylyje atkastas moters per 40 m. amžiaus kapas 36. Galva orientuota PV kryptimi. Įkapių neaptikta. Perkasos PR kampe, 1,15 m gylyje, aptiktas apardytas moters per 40 m. kapas 37. Galva orientuota P kryptimi. Įkapių neaptikta. Kapuose 35–37 nerasta jokių įkapių. Kapo 37 osteologinė medžiaga buvo datuota ^{14}C būdu pagal Lietuvos archeologijos draugijos ir „Vilnius radiocarbon“ laboratorijos iniciatyvą „Moderniosios technologijos Lietuvos archeologijai“. Gauta data 1302–1411 cal AD (590±29) (FTMC-ME21-1).

Žvalgomųjų tyrimų metu nustatyta, kad nesuardyti griautiniai kapai prasideda 1,1–1,3 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus, todėl kasant tranšėjas bažnyčios pamatų hidroizoliacijai iki projektinio, 80 cm gylio, atlikti žvalgymai. Ties P, PV ir PR bažnyčios fasadais kastų tranšėjų bendras ilgis 27 m, plotis 70 cm. Kasta iki 85 cm gylio. Po 10 cm storio betoninių trinkelių danga ir 20–30 cm storio išlyginamuoju skaldos ir skiedinio sluoksniu kastas maišytas pilkos žemės, žvyro, smėlio, smulkių griuvenų sluoksnis. Jame rasta keli pavieniai žmonių kaulai ir jų fragmentai, geležinių vinių.

Vilniaus Šv. Petro ir Povilo bažnyčia ir jos vieta yra apipinta legendomis apie čia stovėjusią Mildos šventyklą ir jos vietoje pastatytus pirmuosius krikščioniškus sakralinius pastatus. Nors Šv. Petro ir Povilo bažnyčios istorija yra sulaukusi nemažai tyrinėtojų dėmesio, tačiau pirmieji archeologiniai tyrimai čia vykdyti tik 2023 m. Per šiuos tyrimus trijose perkasose aptikti 37 griautiniai kapai. Žvalgomieji archeologiniai tyrimai Antakalnio g. 1, Šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčios ansamblyje (u. k. 27300) ir jo aplinkoje parodė, kad šioje vietoje laidota gana ilga laiką – nuo XIII a. pabaigos iki XVII–XVIII a. Patys ankstyviausi kapai fiksuoti perkasoje Nr. 3. Pavienės XIII–XV a. būdingos apgalvių plokštelės, aptiktos vėlyvesnių kapų duobėse rodo, kad šioje teritorijoje, už Kreivosios pilies gynybinio žiedo, šalia Neries upės, galimai buvo laidoti dešiniajame Vilnios senvagės krante gyvenę vadinamojo Kreivojo miesto gyventojai.

2023 m. žvalgomųjų archeologinių tyrimų metu surinkti radiniai perduoti LNM, kapų osteologinė medžiaga atiduota saugoti į VU MF.

The Surroundings of the Church of St. Peter and St. Paul in Vilnius

During the exploratory excavations at 1 Antakalnio Street in Vilnius, 3 trenches covering 39.3 m^2 in total were excavated in the vicinity of the Church of St. Peter and St. Paul (Fig. 1). A field survey was also carried out, covering 19 m^2. Trench 1 revealed a cultural layer, 1.7–2.5 m thick, with potsherds from the 17th–18th centuries. Twenty fully or partially preserved inhumations were discovered (Fig. 4). Graves without grave goods were dated to the 17th–18th centuries. The fill of graves 1 and 5 contained two copper alloy plates from a headband from the 13th–14th centuries (Figs. 2, 3). Grave 16 on the lower horizon yielded a 14C date of 1478–1639 cal AD.

The cultural layer recorded in trench 2 was 0.9–2.2 m in thickness and contained potsherds from the 17th–18th centuries and 16th-century coins. Twelve fully or partially preserved inhumations were discovered. The graves date to the 16th–17th centuries. Graves 24, 29, and 30 contained 16th-century grave goods (rings, coins of Sigismund II Augustus).

The cultural layer in trench 3 measured 30–50 cm in thickness and contained 17th-century finds and some potsherds belonging to the Brushed Pottery culture (1st millennium BC –2nd century AD). Five inhumations (graves 33–37) were found in 3 burial pits. Based on grave goods, graves 33–34 were dated to the 14th–15th centuries (Fig. 5). Grave 34 was dated to 1283–1396 cal AD, grave 37 – 1302–1411 cal AD.

Liudvikas Vasiliauskas,
Justinas Račas, Zenonas Baubonis

Kapinės Vilkijoje Kauno gatvėje

2023 m. pradėtas Kauno gatvės Vilkijoje (Kauno r., Vilkijos sen.) kapitalinis remontas. Gatvė patenka į saugomas Vilkijos miesto istorinės dalies (UK 17123), Vilkijos senojo miesto vietos (UK 23759) dalis. Gatvės dalyje tarp Vydūno ir Vytauto gatvių išlikusios kapinės senosios Vilkijos bažnyčios buvusiame šventoriuje. Todėl šioje dalyje buvo atlikti detalieji tyrimai.

1991 m. archeologinius tyrimus vykdė E. Ivanauskas. Tyrimų metu aptikta degintinių žmonių kaulų, tačiau jų datavimas neaiškus, nes nebuvo aptikta įkapių, tyrėjas juos identifikavo kaip XVII a. vidurio–XVIII a. pradžios karų ir epidemijų aukas, kurios buvo sudegintos. Šalia buvusios sinagogos pastatų aptikta III–IV a. datuojama vaikiška juostinė apyrankė ir kitos apyrankės fragmentas (*ATL 1990 ir 1991 metais*, 1992, t. II, p. 22–24).

2010 m. Kauno gatvėje klojant nuotekų trasą archeologinius tyrimus atliko M. Bertašius. Remiantis jo tyrimais ir buvo nustatytas detaliųjų tyrimų poreikis. Tyrimų metu ištirtas 105 m^2 plotas. Šurfuose visame gatvės tirtame plote archeologiškai vertingo kultūrinio sluoksnio aptikta nebuvo. Fiksuotos vietos, kuriose susidariusios vandens išgraužos, tai leidžia daryti išvadą apie stiprią šlaito eroziją iki šioje vietoje įrengiant akmenimis grįstą gatvę. XX a. 4 dešimtmetyje gatvė rekonstruota, atkarpa nuo Bažnyčios iki Pirties gatvių sankryžos ir žemiau jos nusklęsta arba nukasta padarant gatvę ne tokią stačią. Atkarpoje nuo sankryžos su Vytauto gatve maždaug iki pusės skvero fiksuoti stipriai apardyti 23 kapai (du iš jų sankaupos), datuojami XVII–XVIII a. Kapai siejami su šioje